

Οι Φιλέλληνες της Μιμίκας Κρανάκη ως κριτική της ιδεολογίας

Μαρίνα Γρηγοροπούλου, Δρ Πανεπιστημίου Σορβόνης
Τμήμα Φιλολογίας Πανεπιστημίου Πελοποννήσου
margrigoropoulou@hotmail.com / margrigoropoulou@uop.gr

Με την προτεινόμενη εισήγηση επιχειρούμε μια πολιτική ανάγνωση του μυθιστορήματος της Μιμίκας Κρανάκη (1922-2008) *Φιλέλληνες: Είκοσι τέσσερα γράμματα μιας Οδύσσειας* (Αθήνα, Ίκαρος, 1992).

Το βιβλίο συνίσταται σε είκοσι τέσσερις επιστολές στο πρότυπο των είκοσι τεσσάρων ραψωδιών της *Οδύσσειας* και αναφέρεται στην ιστορία της Ελλάδας από τη δεκαετία του '30 έως τη δεκαετία του '90. Σε πρώτο επίπεδο, το κείμενό μας καταγράφει τη ζωή των αποστολέων / παραληπτών των ανωτέρω επιστολών –γνωστών ως «Υποτρόφων» του περίφημου πλοίου «Mataroa»– δηλαδή των νεαρών Ελλήνων διανοουμένων, επιστημόνων και καλλιτεχνών αριστερής ως επί το πλείστον ιδεολογίας που το 1945 ο τότε διευθυντής του Γαλλικού Ινστιτούτου Αθηνών Octave Merlier, σε συνεργασία με τη Γαλλική Κυβέρνηση, ουσιαστικά φυγάδευσε στο Παρίσι με πρόσχημα τη σπουδή και με στόχο την αποφυγή τυχόν πολιτικών διώξεων. Σε δεύτερο επίπεδο, αυτό το αυτοβιογραφικό μυθιστόρημα της υποτρόφου Μιμίκας Κρανάκη αποτελεί την έκφραση μιας διαυγούς πολιτικής σκέψης που ενσαρκώνεται σε σθεναρή κριτική στον μαρξισμό.

Στην κριτική αυτή ακριβώς θεμελιώνουμε την εισήγησή μας. Η συγγραφέας αναλύει τη διάσταση μεταξύ θεωρίας και πράξης, προσεγγίζει με δυσπιστία τα φερόμενα ως κίνητρα των ατόμων, βασίζεται στις διαρκείς αυτο-αναιρέσεις της κομματικής γραμμής και ιδίως αντιμάχεται την έννοια της κυριαρχίας· είναι εμφανές, λοιπόν, ότι η Κρανάκη –που υπήρξε αγωνίστρια του Ε.Α.Μ. στην Κατοχή και μέλος του Κ.Κ.Ε., απ' το οποίο διαγράφηκε το 1947– α) συνδέει άρρηκτα την ανάλυση με την κριτική, β) πραγματώνει τη λεγόμενη «ερμηνευτική της υποψίας» (Ricoeur), γ) στηρίζεται στις εσωτερικές αντιφάσεις μιας δεδομένης κατάστασης και δ) προβαίνει τελικά σε μια εκ βάθρων υπονομεύση της εξουσίας. Συνεπώς, η γραφή της διαθέτει τα τέσσερα καίρια στην παράδοση της κριτικής θεωρίας χαρακτηριστικά της κριτικής· κι η κριτική αυτή αφορά όχι μόνο στη μαρξιστική ιδεολογία, αλλά και στην ιδεολογία εν γένει. Έτσι, σαν να γράφτηκαν σήμερα, οι *Φιλέλληνες* δεν υποδηλώνουν πια μονάχα τους Έλληνες που ζουν μακριά από την πατρίδα με τον ομηρικό νόστο, δεν υποσημαίνουν πλέον όσους βιώνουν το αίσθημα του ξένου ως Άλλου, αλλά είναι κυρίως εκείνοι που αγωνίστηκαν κάποτε για μια ουτοπία, μας θυμίζει η Κρανάκη υπογραμμίζοντας με το σαρκαστικό της ύφος την κατάρρευση κάθε ιδεολογίας στις σύγχρονες κοινωνίες. Σύμφωνα με την καθηγήτρια φιλοσοφίας (στο Πανεπιστήμιο της Nanterre) που εμπλουτίζει το φαντασιακό της με ποικίλες πτυχές του δυτικού στοχασμού –από τον Πλάτωνα και τον Αριστοτέλη μέχρι τον Kant, τον Marx, τον Sartre, τη Σχολή της Φρανκφούρτης και την ψυχανάλυση του Lacan– τα αίτια αυτής της κατάρρευσης εντοπίζονται στη ρίζα του Δυτικού Λόγου. Επομένως, στους *Φιλέλληνες*, ο Λόγος, ως μέσον άσκησης εξουσίας και συνάμα ως υπόβαθρο της εκάστοτε εξουσίας, διαμορφώνει και εκφράζει ψευδείς αλήθειες που στο βάθος επιζητούν τον έλεγχο της ανθρωπότητας.

Στο πλαίσιο αυτό, η Μιμικά Κρανάκη προτείνει έναν «Νέο Λόγο» που σημαίνει όχι τόσο καινούργια διανομή των αγαθών της Γης, όσο καινούργια διαλογή των στοιχείων της Διάνοιας· και πιστεύουμε τελικά ότι μόνο ένας τέτοιος Λόγος δύναται να συγκροτήσει τη δέουσα κυρίαρχη εξουσία στην πολιτεία του καιρού μας...